

Ce vidi de Gaulle v »Evropi od Atlantika do Urala« dva temeljna stebra v Parizu in Moskvi, nas to samo po sebi še ne vznemirja, če je v tej skupnosti dovolj prostora za enakopravno vključitev in aktiviranje tudi vseh drugih evropskih držav. Le v tem primeru bi perspektiva širokega evropskega sodelovanja bila hkrati tudi perspektiva za rešitev ključnih evropskih problemov, med katere nedvomno sodi na prvo mesto nemško vprašanje in nič manj pomembna razorožitev srednje Evrope (ali celo širših področij), razpustitev vojaških zvez kot še vedno živih ostankov hladne vojne, dokončno zbrisanje tiste miselnosti, ki še zmeraj operira s termini železne zaves, komunističnih satelitov in z drugimi atributi protikomunistične histerije na tej strani ter od zunaj prihajajočih rušiteljev kapitalizma na drugi strani. Zakaj bi Evropa kot kontinent ne mogla biti povečana slika tistih evropskih držav, v katerih koeksistirajo različne politične stranke, ki se sicer bore za zmago svojih smotrov, ne da bi ta boj dobil obliko hladne vojne.

Vida Hreščak

DVE VARIACIJI NA TEMO, KI JE PRI NAS SE BREZ NASLOVA. Znan je rek, da samo narod, ki je sam v sebi zdrav in močan, lahko sproščeno razpravlja o svojih napakah. In če je to res, nimamo Slovenci v sedmem desetletju dvajsetega stoletja najmanjšega razloga, da se ne bi ponosno potrkali na prsi: zdrav in močan narod smo, saj nam je postalo kritiziranje lastnih napak že pravi pravcati humor. Zmerom pa človeku vendarle ni do humorja, čeprav smo nanj čakali kot na razodetje, skozi ves mrak stoletij v ta naš svetli dan.

V roke mi je prišla brošura z razpravo Pavla Kogejca *Racionalno zaposlovanje in kadrovska politika*. V njej sem prebral med drugim tudi tole: ... V septembru letos (1965) smo registrirali med brezposelnimi 384 oseb s srednjo strokovno izobrazbo in 109 z višjo in visoko izobrazbo. V oktobru so te številke še narasle... Posebna značilnost je v tem, da so več kot polovico teh diplomantov štipendirale organizacije, zdaj pa jih kljub temu niso zaposlile. Da bo slika popolnejša, si oglejmo pri nekaterih poklicih, koliko je v gospodarskih organizacijah delovnih mest, ki zahtevajo te profile, in koliko od teh mest je zasedenih z neustreznimi kadri:

Profil	Število delov. mest	Neustrezno zasedena mesta
Ekonomski tehnik	11.763	7.986
Kmetijski tehnik	1.346	523
Elektrotehnik	2.145	1.250
Strojni tehnik	4.064	2.307
Kemični inženir	700	139
Strojni inženir	1.799	1.014 itd.

— Pred nedavnim sem bral v Delu v članku Res mnogo hrupa za nič (G. Guzej) tudi naslednjo ugotovitev: »Lanske pomladi je občinski sindikalni svet v Sežani izvedel anketo o izobrazbi zaposlenih. Podatki so marsikoga presenetili: med nekaj čez 6000 zaposlenimi v občini jih je le 5,9 % s srednjo, višjo in visoko izobrazbo. V gospodarstvu je stanje še slabše, saj nad 50 % zaposlenih nima niti popolne osnovne šole, višješolsko izobrazbo ima 0,3 % in visokošolsko izobrazbo le 0,6 % zaposlenih.« In nekoliko naprej, v istem članku: »... V raz-

vitih državah pride v dopolnilni industriji povprečno na 4 zaposlene po eden s srednjo, višjo ali visoko izobrazbo. V naši občini pa pride eden z visoko ali višjo izobrazbo na 180, s srednjo pa na 60 zaposlenih...«

Vračam se k naslovu te glose: ob primerjavi teh dejstev je naša zavest o sebi kot narodu naravnost osupljiva! Če bi človek dovolil govoriti številkam, bi najbrž prebral takšnole geslo: Intelektualci, roke stran od svojih delovnih mest, pojdite v tujino! Nobena ekonomska, psihološka ali politična analiza me namreč ne more prepričati, da smo Slovenci v sebi res tako zdrav in močan narod, da lahko smehljaje se razpravljamo o tem pojavu. Mislim, da je naša nacionalna trdnost v trmasti zakonitosti tega pojava veliko bolj načeta kot v jezikovni anarhiji, ki se z njo seznanjamo v Slovenščini za Slovence. Ko se človek sreča s takimi in podobnimi anomalijami, največkrat trdo butne z glavo ob pravico samoupravljanja. In zaman se sprašuje, kako je mogoče, da se odpovedujemo ljudem, ki smo jih sami izšolali, čeprav jih krvavo potrebujemo?

Prepričan sem, da je to — dandanes — eno osrednjih slovenskih nacionalnih vprašanj, ki ga moramo rešiti — ne samo razpravljati o njem — če nočemo, da bomo s svojimi najboljšimi silami tako nerazumljivo altruistično pomagali v razvoju razvitejšim od nas, sami sebe pa potisnili v stihijo razvoja »samega po sebi«. Nekoč so naši intelektualci odhajali v tujino na študij, domov pa so se vračali na delovno mesto in danes jim ob njihovih visokih življenjskih jubilejih (tistim, ki so še živi) izrekamo v imenu vsega naroda zahvalo in jim dajemo za to priznanje. Ali se nam je zdaj nenadoma zbudila vest, da moramo tujini vse to poplačati? Študirajmo svoje najbolj odprte glave in jih pošljimo delat v tujino, doma bomo že kako tudi brez njih!

Vsak dan smo priča, da noben samoupravni organ nima ne pravice ne moči, da bi spremenil, recimo, predpis o tem, kako, po kakšnem formularju je treba obračunavati plače, poročati o tem in onem. To je predpisano in velja za vse in baje ne krši demokracije. Ali bi kršil demokracijo zakon, ali še bolje, praksa, po kateri bi v sleherni delovni organizaciji, ustanovi, kmetijski zadrugi itd. ostalo odprto, se pravi začasno zasedeno sleherni mesto, za katero je potreben strokovnjak, a ga zaseda priložnostni izvrševalec poslov? Ali so Sežana, Murska Sobota, Semič (imena so izbrana povsem slučajno) res samo obrobne občine ali pa so vendarle del našega narodnega telesa? In če to drži, ali ni povsem naravno, da mora določen duhovni fluid krožiti po vsem telesu? Šele takrat, ko bodo naše šole dajale toliko izobražencev, da bo v sleherni naši občini razmerje med šolano in nešolano delovno silo tako, kot je (ne zahtevajmo preveč!) povprečje povprečno razvite dežele, bo mogoče govoriti o razumljivi in naravni migraciji slovenskega intelektualca. Vse dotlej pa je to nerazumljivo in nenaravno samouničevanje naroda. Morda pa tudi premajhno samospoštovanje. Naj bo kakorkoli: zame je to danes osrednji problem slovenstva.

*

Navidez na drugem koncu sveta s pravkar zapisanim je naš odnos do umetniškega dela. Vznemirja me pravzaprav nekaj, kar sploh ni vznemirljivo, je pa vendarle izraz dokaj majavih kriterijev, ki so po vsej verjetnosti mnogo splošnejši, pa se na področju, o katerem nameravam govoriti, zanesljivo pokažejo — vsaj enkrat na leto. V mislih imam Prešernove nagrade, tega edinega resnično nacionalnega priznanja na področju umetnosti.

Stališč in ocen o pomenu in vrednosti naše sodobne, da ne bo pomote, recimo kar tekoče umetnosti, je pri nas toliko, kolikor je ljudi, ki o njej razmišljajo ali jo ocenjujejo. Zato se ob podeljevanju Prešernovih nagrad ne maram spuščati v to, kako so bile podeljene v preteklosti, kako so letos in kako bodo podeljene v prihodnje. Zapisati bi želel le to, da največkrat le niso — kar naj bi bile — nacionalno priznanje sodobnikom za umetnost njihovega časa. Predvsem je njihov kriterij skrajno gibljiv, od leta do leta drugačen, zdaj se skuša prilagoditi osebnosti, zdaj kulturno-političnemu položaju, včasih skuša biti pomirjevalni jeziček na tehtnici kulturniških sporov in zdrah, zelo pogostoma skuša popraviti stare zmote in pomote, skoraj dosledno tudi variira od področja do področja, skratka: če skušamo ta kriterij ali kriterije ali pomanjkanje kriterija oceniti za vsa ta leta nazaj, moramo pač priznati, da ga ne moremo opredeliti z ničimer zanesljivejšim, predvsem pa ne z ničimer takim, po čemer bi lahko vsaj kolikor toliko zanesljivo ocenjevali tudi vrednost slovenske umetnosti v tem času.

In tako se dogaja, da damo življenjsko priznanje umetniku, ki ga ves čas njegovega dela nismo opazili; da nekoga nagradimo z argumenti, ki so leto prej (in bodo morda prihodnje leto spet) veljali kot dokaz, da tega in tega umetnika s tem najvišjim nacionalnim priznanjem ne moremo nagraditi; da nagradimo X, ker bi bila nagrada Y morda hkrati tudi priznanje za smer, pojav ali tematiko, ki pa nam ni vselej pri srcu. Itd. itd.

In vendar bi že bil čas, da bi imeli Slovenci tudi nagrado, ki bi bila resnično priznanje za umetnost prav tega trenutka našega življenja. Res je, sleherno takšno podeljevanje nagrad je nujno polemično — kot so med seboj polemične tudi ocene o sleherni sodobni umetnosti — zato pa naj bodo veliko bolj kot doslej odvisne od javnega mnenja, od kritike in polemike, bodo naj najbolj idealno možna rezultanta kar največ avtoritativnih mnenj. Predvsem pa naj bodo izraz večjega zaupanja do umetnosti našega časa. Človek ima namreč prevečkrat občutek, da veliko laže in raje dajemo priznanje preteklosti, čeprav včerajšnji, kot pa sedanjosti. In vendar je včerajšnja preteklost sedanjost včerajšnjega dne, ki smo jo ob njenem »danes« prav tako prezrli kot sedanjost tega dne. Navsezadnje je tudi svojevrstno podcenjevanje duhovnega dela sploh, ki ni v očeh sodnikov svojega časa nikoli dovolj nacionalno reprezentativno, da bi bilo vredno priznanja z enakim naslovom.

Znano je, da pri podpiranju in priznanjih svoje umetnosti Slovenci nismo ravno najbolj odprtih rok, pa skušamo zato z enim samim posegom v žep nagraditi preteklost in sedanjost in stimulirati, kot pravimo, prihodnost. Vse pogostejši so primeri, da najde slovenska »tekoča« umetnost v tujini prijaznejše sodnike kot doma in umetnik radodarnejše mecene. Ali ne stojimo morda že tudi pred ekonomsko in moralno migracijo tudi naše umetnosti?

Sicer pa črnogledost, kot v zadnjem času večkrat slišimo, velja samo »za nazaj«, če pa človek kljub temu še zmerom in neprestano piše o tem in onem, kar mu ni všeč, je pač samo dokaz, je eden iz naroda, ki je sam v sebi zdrav in močan, kot pravi znani rek, s katerim smo začeli to razmišljanje.

C. Zlobec